

4. Василенко В.А. Комунікативно-психологічна культура особистості як складова інформаційно-психологічної безпеки // Актуальні проблеми психологічного забезпечення службової діяльності працівників правоохоронних органів: матеріали міжнародної науково-практичної, 30 жовтня 2020 року, Державний науково-дослідний інститут МВС України, Київ: ДНДІ МВС України, 2020. С.24-27.

5. Пучков О. О. Інформаційна безпека у контексті сьогоденних реалій: філософський аспект. Гуманітарний вісник ЗДІА. 2015. № 60. С. 239–245.

*Одержано 15.11.2020*

УДК 349.444

**Марина Євгенівна ВАСИЛЕНКО,**

*кандидат педагогічних наук, доцент,*

*доцент кафедри юридичних дисциплін Сумської філії*

*Харківського національного університету внутрішніх справ;*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2992-6646>*

## **ЖИТЛОВЕ ПРАВО В ДОКТРИНІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ТА ЗАКОНОДАВЧОЇ СИСТЕМИ**

Доктринальна невизначеність місця житлового права в національній правовій системі вже давно викликає стійкий дослідницький інтерес. Це пов'язано перш за все з тим, що такого роду прогалини в науці не сприяють формуванню однакової судової практики в настільки соціально значущій сфері і негативно позначаються на стані національного правопорядку в цілому. Вважаємо, в основі розгорнутої дискусії лежить думка прихильників дуалізму цивільного права, яке протиставляється думці прихильників монізму. Протистояння двох протилежних цивилістических підходів частково проектується на житлове право, місце якого часто визначається як підгалузі цивільного права.

Дійсно, в дискусії про місце житлового права в системі національного права спостерігаються певні напрямки, основними серед яких є: розгляд житлового права в якості підгалузі цивільного права [1, с. 64], обґрунтування його самостійного характеру, комплексного характеру (окремо як галузі та як законодавства) [2, с. 21]. Спробуємо розібратися в цих непростих питаннях, вдавшись до допомоги класичних критеріїв, на підставі яких загальна теорія права дозволяє виділяти самостійну галузь. До таких критеріїв-підстав традиційно відносяться предмет, метод і принципи правового регулювання.

Предмет житлового права являє собою досить різномірні відносини, що підтверджується і сформованим комплексом їх правового регулювання. Розширення даних відносин дозволяє виділити наступні основні блоки норм, що регулюють дані відносини: норми конституційного права, які встановлюють розподіл компетенції між органами різних гілок влади в сфері житлових відносин; адміністративно-правові норми, присвячені обліку житлового фонду, постановці громадян на облік в якості потребуючих; цивільно-правові норми (право власності на житлові приміщення, спільне майно багатоквартирного будинку); норми «іншого законодавства» (надання комунальних послуг, ремонт і перепланування житлових приміщень). Треба зауважити, що цивільно-правовий блок відносин є превалюючим в предметі правового регулювання житлових відносин, що дає підставу окремим ученим робити висновок про те, що житлове право є частиною цивільного права, його підгалуззю. Незважаючи на те, що при регулюванні житлових відносин дійсно не можна обійтися без положень цивільного права про угоди, договори, зобов'язання, позовної давності, праві власності, наявність вищевказаних відносин, регульованих ЖК, не дозволяє авторам підтримувати цю точку зору в зв'язку з наявністю в предметі відносин владно-розпорядчого характеру. Крім того, ми поділяємо думку Г.А. Свердлик про те, що «кількість нормативно-правових актів житлового законодавства переросло будь-яку підгалузь цивільного права і вельми серйозно може конкурувати з самим цивільним правом» [3, с.23].

Останнім часом в спеціальній юридичній літературі чітко простежується тенденція до визначення житлового права в якості самостійної галузі права. Вчені, що підтримують дану позицію, наголошують на критерії виділення єдиного предмета і методу правового регулювання в житловому праві. Зокрема, одним із критеріїв, до яких апелюють прихильники такого підходу, є той факт, що вони виникають з приводу об'єкта – житлового приміщення (існуючого зараз або в перспективі) або об'єктів, безпосередньо пов'язаних з житловим приміщенням і забезпечують їх правовий режим. Житлове приміщення має специфіку правового режиму з огляду на те, що воно, з одного боку, традиційно розглядається як об'єкт речових і зобов'язальних відносин. Тому виключення житлових відносин з цивільно-правових за видовою ознакою об'єкта є, на наш погляд, нелогічною. З іншого боку, отримання об'єктом нерухомості статусу житлового приміщення передбачає його участь в якості об'єкта адміністративних відносин, так як тут зачіпаються не тільки приватні, а й суспільні інтереси (наприклад, санітарно-технічні правила експлуатації, відповідність певним технічним характеристикам тощо).

Виділення житлового права в якості самостійної галузі права також обґрунтовується тим, що цивільно-правові відносини в сфері житла мають свою специфіку, яка «не дозволяє» їм залишатися цивільними відносинами. Яскравими прикладами даних відносин є відносини з надання та використання житлових приміщень за договором соціального найму і відносини в сфері управління багатоквартирними будинками. Дійсно, у відносинах соціального найму спостерігається обмеження прав учасників в порівнянні з договором комерційного найму, але від цього не змінюється правова природа відносин з проживання за договором соціального найму, яка, на наш погляд, тотожна відносинам комерційного найму. Посилення громадського контролю в сфері управління багатоквартирним будинком також не змінює договірну природу цих відносин, що має цивільно-правовий характер.

Специфіка житлових відносин полягає в тому, що їх правове регулювання має забезпечити постійне балансування між публічними і приватними інтересами, які не можуть бути задоволені за допомогою традиційних саморегульованих цивільно-правових моделей. Цим пояснюється і підпорядкування волі більшості при виборі способу управління, і правове регулювання відносин осіб, які не є членами ОСББ і не беруть участі в договорах, які опосередковують зміст багатоквартирного будинку при безпосередньому управлінні відповідно з ОСББ і підрядниками (виконавцями). У той же час цивільно-правові норми про стабільність договору звужують простір для публічно-правового втручання в сферу управління багатоквартирним будинком та визначають саме укладення договору управління багатоквартирним будинком через торги, а норми про обов'язок держави забезпечити житлом малозабезпечених громадян звужують права наймача за договором соціального найму і відповідно приватноправову сферу. Таким чином, цивільно-правові інститути збагачуються за рахунок новел житлового законодавства, що веде до появи нових оціночних понять цивільно-правових властивостей, що не змінює природу даних норм.

Наявність синкретичного характеру житлових правовідносин дає підставу прихильникам самостійності житлового права говорити про специфічний метод правового регулювання – приватно-публічний, який відрізняється і від цивільно-правового методу (переважно диспозитивного), і від адміністративного (імперативного).

Необхідно відзначити, що в даний час в теорії права не склалося однозначного розуміння сутності приватно-публічного методу правового регулювання, який повинен існувати поряд з імперативним і диспозитивним. На наш погляд, дане «злиття» взагалі неможливо через неможливість об'єднання під егідою єдиної самостійної галузі права різноманітних за своєю правовою природою відносин. Зокрема, саме специфіка цивільно-правових відносин, що підпадають під регулювання житлового законодавства, зумовлює меншу ступінь автономії волі і самостійності їх учасників порівняно з тотожними за правовою природою відносинами, що регулюються цивільним правом.

Об'єднання різнорідних галузевих інститутів в єдину галузь права передбачає створення для них загальних принципів і правил. Але якщо звернути увагу на принципи житлового права, то стає очевидним відсутність їх повної універсальності. Одні з них мають приватну спрямованість

(недоторканність житла, неприпустимість позбавлення житла), а інші – публічну (забезпечення схоронності житлового фонду).

Таким чином, вважаємо, говорити про самостійність житлового права немає ніяких підстав. З упевненістю можна лише наполягати на відносній відокремленості житлового права як сукупності норм, що володіє своєрідним змістом, що має специфічні об'єкти регулювання, заснованої на непритаманних іншим галузям права принципах.

На думку Ю.К. Толстого, житлові відносини є збірним поняттям, що по суті робить житлове право комплексною галуззю права, яке складається з норм, взятих з основних галузей права, і регулює різноманітні відносини, а тому займає лише умовне місце в системі права [4, с. 25].

Поряд з поглядом на житлове право як комплексну галузь права в доктрині можна почути про те, що житлове право є комплексною галуззю законодавства і регулює суспільні відносини, що входять в предмет інших самостійних галузей права, наприклад, цивільного та адміністративного. На відміну від комплексних галузей права комплексні галузі законодавства не мають єдиного предмета правового регулювання і мають різні методи правового регулювання відповідно до виду регульованих ними правових відносин. За логікою такого роду міркувань, можна дійти до висновку, що житлове законодавство розглядається як галузь законодавства, не заснована на галузі житлового права. У загальній теорії права «співвідношення галузі законодавства як форми з галуззю права як вираженням в цій формі змістом характеризується принциповою скоординованістю і логічною відповідністю» [5, с. 180], при цьому допускається розбіжність галузі права і галузі законодавства тільки при виділенні галузі законодавства або зведенні будь-якої сукупності юридичних норм в ранг галузі права.

Ідея існування комплексних галузей права з тими чи іншими модифікаціями багато років підтримувалася в юридичній науці когортою дослідників. Прихильники загальної теорії права стверджують, що «комплексні інститути є однією з форм взаємодії між галузями права ... для комплексного інституту характерно, що зв'язок між галузями зачіпає саме зміст правовідносин, зміст прав і обов'язків суб'єктів» [6, с. 231].

Прихильники ідеї існування комплексних галузей права вказують на те, що зазначена комплексність норм володіє відносною єдністю предмета регулювання. Відповідно до такої позиції норми комплексних галузей законодавства об'єднуються не тільки в силу їх предметної єдності, а й за тематичною або цільовою ознакою [6, с. 110]. У той же час наявність комплексної галузі права може і не бути обумовлено будь-якою предметною єдністю регульованих нею відносин, а достатньо всього лише певної мети, яку поставив перед собою законодавець, видаючи той чи інший акт.

Як було встановлено вище, житлове право не володіє жодним предметом правового регулювання, жодним методом правового впливу. Наявність в правовому регулюванні суспільних і приватних основ не дає можливості створити загальні положення, які також неможливі для інститутів різних галузей права. Дослідники, обговорюючи питання, пов'язані з кодифікацією законодавства, не можуть чітко визначити місце ЖК в традиційних кодифікаційних актах.

Разом з тим житлове право зачіпає соціально значиму сферу, пов'язану із забезпеченням об'єктивної потреби громадянина в житлі. Як вірно зазначав С.С. Алексєєв, «сама по собі правова система здатна постати як дієвий, стабільний і в той же час динамічний організм, що володіє значними регулятивними можливостями і в силу цього глибоко і всебічно впливає на суспільні відносини» [6, с. 110].

Вважаємо, житлове право є комплексним утворенням, що об'єднує різноманітні за своєю природою відносини, що мають на меті реалізацію державою своєї соціальної функції щодо забезпечення громадян житлом та створення правового механізму, що забезпечує сприятливі умови проживання в житловому приміщенні.

#### **Список бібліографічних посилань**

1. Литовкин В. Н. Жилищное право, жилищное законодательство – соотношение с гражданским правом. 1995. № 59. С. 51–76.
2. Брауде И. Л. Некоторые вопросы системы советского права / Ученые записки ВИЮН. М.: Госюриздат, 1955. С. 3–27.

3. Свердлык Г. А. Становление жилищного права как комплексной отрасли права (исторический аспект развития с 60-х годов прошлого века по настоящее время) / Жилищное право. 2007. № 4. С. 20–30.
4. Толстой Ю. К. Жилищное право. М.: Пост-Фактум, 1966. 128 с.
5. Структурные подразделения системы права (на материалах гражданского права) // Избранные труды. В 4 т. Т. 4 / О. С. Иоффе. СПб.: Юридический центр Пресс, 2010. 681 с.
6. Алексеев, С. С. Теория права. 2-е изд., перераб. и доп. М.: БЕК, 1995. 320 с.

*Одержано 15.11.2020*

УДК 349.2

**Ірина Вячеславівна ВАСИЛЬКО,**

*кандидат юридичних наук,*

*доцент кафедри правового забезпечення господарської діяльності факультету № 6*

*Харківського національного університету внутрішніх справ;*

*ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2361-3726>*

## **ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ПРАЦІВНИКІВ, ЯКІ ПРАЦЮЮТЬ У РОБОТОДАВЦІВ – ФІЗИЧНИХ ОСІБ**

Будь-які права, в тому числі й трудові, дивлячись на велику кількість зловживань, що вчиняються кожного дня з боку відповідних суб'єктів потребують належного захисту. Відмітимо, що взагалі, поняття захисту є досить багато аспектним, що обумовлює існування великої кількості підходів до його тлумачення. Так, до прикладу, авторський колектив великого тлумачного словника сучасної української мови слово захист тлумачать як дію за значенням захищати, тобто обороняти, охороняти кого-небудь від нападу, замаху, удару, ворожих, небезпечних дій; пильно стежити за недоторканістю чого-небудь і багато робити для цього; боронити, обстоювати погляди, права, інтереси, честь кого-небудь; брати участь у судовому процесі. Окрім цього зазначається, що захист являє собою заступництво, охорону, підтримку [1, с. 432, 433]. Таким чином, захист трудових прав працівників, які працюють у роботодавців – фізичних осіб передбачає можливість оскарження рішень, дій та бездіяльності роботодавців – фізичних осіб, а також застосування до останніх міри юридичної відповідальності. Так, згідно із ст. 13 Закону України “Про зайнятість населення”, кожен має право на оскарження рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, фізичних осіб, що застосовують найману працю, а також дій або бездіяльності посадових осіб, що призвели до порушення права особи на зайнятість, відповідно до законодавства [2].

Відповідно до ст. 221 КЗпП України, трудові спори розглядаються комісіями по трудових спорах, а також районними, районними в місті, міськими чи міськрайонними судами. При цьому слід зазначити, що в ст. 224 вищенаведеного нормативно-правового акта встановлено, що комісія по трудових спорах є обов'язковим первинним органом по розгляду трудових спорів, що виникають на підприємствах, в установах, організаціях [3]. Отже, порядок звернення до комісій по трудових спорах щодо оскарження відповідних рішень дій або бездіяльності працівниками, які працюють у роботодавців – фізичних осіб до, як засіб захисту їх трудових прав чинним трудовим законодавством не передбачена.

Що ж стосується судового захисту трудових прав працівників, які працюють у роботодавців – фізичних осіб то він виступає основним засобом захисту їх трудових прав. Так, як слушно зауважує І. В. Саприкіна, в своєму дослідженні, що присвячено захисту честі, гідності, ділової репутації фізичної особи за законодавством України, основний напрямок реалізації права на захист – це оскарження особою неправомірних дій, що порушують її права та свободи, в судовому порядку [4, с. 44]. Як зауважує І. В. Дашутін, в своєму дослідженні, що присвячено проблематиці правового